

Azərbaycan Demokratik Respublikasının süqutundan 96 il keçir

Aprel ayının 28-də müsəlman şərqində ilk demokratik dövlət quruluşu olan Azərbaycan Demokratik Respublikasının suqutunun 96-cı ili tamam olur. 1918-ci il mayın 28-dən 1920-ci ilin aprelin 28-dən cəmi 23 ay ömür sürmüş Azərbaycan Demokratik Respublikası xalqımızın həyatında dərin iz buraxmışdır. ADR hökuməti sosial və siyasi sahədə bir çox islahatlar həyata keçirdi. Dövlət bayrağı, himni yaradıldı. Ordu və digər təhlükəsizlik orqanlarının qurulması sahəsində mühüm addımlar atıldı. Azərbaycan dili dövlət dili elan olundu. Respublikada 640-a qədər dünyəvi təhsil verən ibtidai məktəb, 23 orta ixtisas məktəbi bir universitet (indiki Bakı Dövlət Universiteti) yaradıldı.

Bütün bunlara baxmayaraq Azərbaycan Demokratik Respublikası cəmi 23 ay yaşadı. Bunun bir çox səbəbləri vardır.

Birinci növbədə ADR hökuməti iqtisadi islahatlar aparılmasında ləngliyə yol verdi. Demək olar ki, başdan başa savadsızlar ölkəsi olan Azərbaycanda kəndlili və fəhləni dövlət idarələrində kərgüzarlığın hansı dildə aparılmasından daha çox torpaq və istehsal vasitələri üzərində sahiblik maraqlan-

dırırdı. ADR hökuməti əvvəlki istehsal münasibətlərində müəyyən dəyişikliklər etməyi nəzərdə tutsa da iri fabrik zavod və torpaq sahiblərinin ciddi müqaviməti ilə üzləşdiyindən bu islahatları həyata keçirə bilmirdi. Rusiyada bolşeviklərin fəhlə və kəndlilərə vəd etdiyi ehtisamlı ideyalar da Azərbaycan fəhlə və kəndlisini şirnikləndirirdi. Bolşeviklərin «Fabrik-zavod fəhlələrə, torpaq kəndlilərə» populist şüarı cəlbedici səsləndiyi üçün ADR-i içindən parçalayacaq və yıxacaq güc halına gəlirdi.

Özünü demokratik dəyərlərin tərəfdarı kimi təqdim edən Qərb dövlətləri bir tərəfdən Azərbaycanda müstəqil dövlətin yaranmasını alqışlasa da bu dövlətin müstəqilliyini tanımaqda tərəddüd edirdi. Təsədüfi deyil ki, 1918-ci ilin noyabrında Antanta dövlətləri ilə (əsasən İngiltərə, Fransa) Almaniyanın razılaşmasına görə ingilis qoşun bölmələri Sovet Rusiyası təhlükəsinə qarşı mübarizə adı ilə Azərbaycana daxil olarkən ingilislər bütün vasitələrlə Azərbaycan Demokratik Respublikası hökumətinin müstəqil siyasət yeritməsinə (hətta Milli Dövlət Bayrağımızın qaldırılmasına belə) mane olur, əsasən xarici investorların, o cümlədən

ermənilerin maraqlarını qoruyurdular. Bu da xalqda haqlı ikrah və nifrət hissi yarırdı.

Bütün bunlara görə 1918-ci ilin aprelin 28-də Rusiyanın 11-ci ordusu Azərbaycana girərkən ciddi müqavimətlə və iri miqyaslı xalq üsyanı ilə rastlaşmadı. Sovet hakimiyyətinə qarşı Gəncə və bir sıra digər yerlərdə baş qaldıran üsyanlar ümumxalq karakteri almadı.

Azərbaycan Demokratik Respublikasının taleyinin faciəli şəkildə başa çatmasının bir səbəbi də o dövrdə Azərbaycanda müxtəlif təşkilatlarda, partiyalarda təmsil olunan tanınmış soydaşlarımız arasında ciddi fikir ayrılıqlarının olması idi. Təbii ki, bu, hökumətin qüvvəsinin parçalanmasına, bir neçə tərəfli mübarizə aparılmasına səbəb olurdu. ADR parlamentində və hökumətində çoxluq təşkil edən müsavatçılar parlamentdə, hökumətdə baş verən narazılıqları aradan qaldırmaq üçün müxtəlif siyasi güclərlə əməkdaşlığa getməli olurdular. Nəticədə mövcud olduğu 23 ay ərzində ADR-də 5 dəfə Nazirlər Kabinetinin tərkibi dəyişmişdi.

ADR-in suqutunun bir səbəbi də odur ki, sovet Rusiyası imperiya ambisiyaların-

dan əl çəkməyərək Bakı neftinə, ümumiyyətlə, Azərbaycan kimi zəngin bir ölkəyə yiyələnməyin önəmini gözəl başa düşürdü. Buna görə də Moskva Azərbaycanda çoxlu tərəfdarlar toplaya bilmişdi. Elə bu tərəfdarlar da ADR-in suqutunda böyük rol oynadılar. Həmin adamlar o dönmənin inqilab havasının təsiri ilə fanatlıq dərəcəsinə gəlmişdilər. Bu şəxslərin demək olar ki, hamısı 1937-ci ildə fanatı olduğu sovet hakimiyyəti tərəfindən məhv edildi. Sovet hakimiyyətinin ən böyük tərəfdarlarından olan Nəriman Nərimanov Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Moskvaya aparılaraq yüksək dövlət məqamına yerləşdirildi və tezliklə zəhərlənərək fanatikcəsinə bağlandıqı sistemin qurbanı oldu. Nərimanov ömrünün sonuna yaxın düşdüyü durumun çıxmazlığını, onun və onun kimi on minlərin, yüz minlərin aldadıldığını başa düşsə də artıq gec idi.

28 aprel 1918-ci ildə vətənimizdə müstəqil dövlətçiliyimizə son qoyulsa da bu ideya heç bir zaman xalqımızı tərk etmədi. 1991-ci ildə ötən əsrdə ikinci dəfə vətənimiz Azərbaycanda müstəqil dövlət quruldu.

1990-cı illərin əvvəllərində bu dövlətin də üzərini dağıdıcı qara buludlar alsada Heydər Əliyev şəxsiyyəti qara buludları kəskin bir şimşək kimi dağıtdı və Azərbaycanın müstəqilliyini «əbədi, dönməz və sarsılmaz» etdi.

Qüdrət SƏMƏDOV.

Bakı-Supsa neft boru kəməri ölkəmizi Şərq-Qərb enerji dəhlizinə qovuşdurur

17 il əvvəl Qərb İxrac Boru Kəməri (qısa olaraq Bakı-Supsa kəməri də adlanır) istifadəyə verilmişdir. Bu kəmərlə Xəzərin ölkəmizə məxsus sektorunda hasil olan neft Bakı yaxınlığındakı Səngəçal terminalından başlayaraq Azərbaycanın və Gürcüstanın ərazilərindən keçərək Qara dənizin sahilindəki Supsa terminalına çatdırılır. Diametri 530 millimetrlə, uzunluğu 830 kilometr olan kəmərin çəkilişi 1997—1998 illər ərzində aparılmışdır. Xəttin doldurulmasına 1998-ci ilin dekabrından başlanmış, 1999-cu ilin martınadək davam etmişdir. Rəsmi açılış mərasimi isə aprelin 17-də olmuşdur.

Kəmərin 3-ü Azərbaycanda, 3-ü Gürcüstanda olmaqla 6 nasos stansiyası, 1 milyon barel neft tutan 4 çəni var.

Bu kəmərin ilk dəfə olaraq Qara dənizlə Xəzər dənizini xam neft nəql edən boru kəməri ilə birləşdirdi.

Şimal (Bakı)—Novorossiysk kəməri) marşrutu ilə yanaşı Qərb marşrutu da Heydər Əliyev adına Bakı—Tbilisi—Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin yaranmasında model rolunu oynadı.

(Əvvəli qəzetimizin 7, 15, 22 aprel tarixli saylarında).

Briqadamız 1994-cü ilin martında Seyfəlli poliqonunda yenidən komplekləşdirildi. Briqadaya Əfqanıstan müharibəsində böyük təcrübə keçmiş polkovnik Yaşar Aydınov komandir təyin olundu. Mən 4-cü tabur komandirinin siyasi iş üzrə müavini təyin edildim 13 aprel 1994-cü ildə biz Fizuli istiqamətində hərəketə keçdik. Ermənilər Beyləqan istiqamətində irəliləyərək Aşağı Seyidəhmədli, Yuxarı Seyidəhmədli, Yuxarı Abdurahmanlı, Aşağı Abdurahmanlı, Kirkan, Kərimbəyli kəndlərini zəbi etmişdilər. Biz ermənilərin hücumlarının qarşısını almaq və işğal olunmuş kəndləri geri qaytarmaq əmrini verilmişdi. Ermənilər işğal etdikləri kəndlərdə əlverişli mövqə tutmuşdular. Buna görə də aprelin 15 başlanan hücumumuz qarşısında xeyli müqavimət göstərdilər. Nəhayət aramsız hücumlarımız qarşısında düşmənin müdafiəsi zəiflədi, bəzi mövqələrdə

Ehtiyatda olan kapitan Əhəd İsmayılovun döyüş

pərən-pərən düşdülər. Bizim hücumumuz o qədər sürətli olmuşdu ki, yeraltı bunkerlərin birində xeyli sayda erməni qalmış, qaça bilməmişdilər. Tabur komandiri Ruslan Mehəliyevin yanına gedərkən çox ustalıqla gizlədilmiş bunkerin mazgalından mənə tərəf avtomat lüləsinin tuşlandığını gördüm. Aydın idi, bu erməni idi. Hər tərəf bizim əsgərlər olduğundan o atəş açıb yerini bürüzə vermək istəmir, yəqin ki, gecənin düşməsini gözləyirdi.

Mən manqa komandiri Nəcəf Əhmədova həmin ərazini nəzarətdə saxlamağı əmr etdim. Arxa tərəfdən bunkerə yaxınlaşaraq təslim olun əmrini versək də ermənilər bu əmrə məhəl qoymur, hara gəldi atəş açırdılar. Biz arxadan bunkerin kiçik oyuğuna yaxınlaşaraq içəri çox sayda tüstü

şaşkaları yandırır tulladıq. Səhər bunkerə girərkən orada 8 nəfər idmançı görkəmli erməni cəsədi aşkar etdik. Üstlərində Ermənistan xüsusi təyinatlı polis dəstəsinə mənsub olduqlarını təsdiqləyən sənədlər vardı. Birinin cibindəki qeydiyyat dəftərçəsində 62 ilə başlayan Bakı şəhəri telefon nömrəsi var idi. Səhəri gün ordumuz Aşağı Abdurahmanlı istiqamətində piyada, tank və aviasiyanın iştirakı ilə geniş miqyaslı hücum keçdi.

Havada qırıclarımızın, yerdə tank və digər hərbi texnikanın müşayiətilə piyadaların əzmkar hücumu və bu hücumun önündə olmağımız bizə gürrür verirdi. Bu döyüşlə Aşağı və Yuxarı Abdurahmanlı kəndləri azad olundu. Xeyli sayda düşmən məhv edildi, əsir götürüldü. Çoxlu silah,

sursat ələ keçirdik.

2 May 1994-cü ildə briqadamıza Ağdam istiqamətinə yola düşmək əmrini verildi. Komandanlığa çatdırılan məlumatlara görə ermənilər Tərtər-Quranlı-Qərvənd Bərdə yollarının kəsişdiyi dörd yolu bağlayaraq Bərdəyə hücum etməyə hazırlaşmışdılar. Təyin olunmuş vaxtda biz Ağdam Tərtər bölgəsinin Təzə kənd ərazisində mövqə tutduq. Ermənilər Xaçın çay üzərindəki körpünü ələ keçirərək Təzə kəndin bir neçə yüz metrliyinə kimi irəliləmişdilər. Səhəri biz Təzə kənd tərəfdən ermənilərə hücum edərək onları kənddən xeyli uzağa, Xaçın çay körpüsünə qədər geri çəkməyə məcbur etdik.

...12 may 1994-cü ildə Ermənistanla Azərbaycan arasında atşkəs elan olundu. Müstəqilliyi yenidən möhkəm-

lənməyə başlayan dövlətimiz beynəlxalq hüququn bizim tərəfində olduğunu bilərək döyüşlərdə əlavə gənclərimizin həlak olmasına yol verməmək, münafişəni sülh yolu ilə həll etmək nəminə atəşkəsə razılıq verdi. Ancaq ermənilərin güclü havadarları bu münafişəni hər vaxtlə dondurmağa çalışırlar.

Əgər 1993-1994-cü illərdə yeni təşəkkül tapmağa başlayan ordumuz yuxarıda qeyd etdiyimiz ağır döyüşlərdə qəhrəmanlıq nümunələri göstərmişdisə bu günkü müasir, güclü, lazımı silahlarla təmin olunmuş ordumuz düşməni işğal olunmuş torpaqlarımızdan qovmağa qadirdir. Bunu bu il aprelin 1-dən 5-ə qədər Azərbaycan ordusunun cəbhədəki misilsiz şücaəti, düşməne vurduğu sarsıdıcı zərbə sübut edir. Əsirləkdə olan torpaqlarımızda Milli Ordumuzun zəfər marşının çalınacağı gün uzaqda deyil.

Əhəd İsmayılov,
ehtiyatda olan kapitan,
Qarabağ müharibəsi
veteranı.